

Editörler

Prof. Dr. İsmail Erdoğan - Doç. Dr. Enver Demirpolat

İSLAM AHLAK ESASLARI
VE
FELSEFESİ

Yazarlar

Prof. Dr. İrfan Görkaş
Prof. Dr. İsmail Erdoğan
Doç. Dr. Ahmet Pirinç
Doç. Dr. Cengiz Çuhadar
Doç. Dr. Emel Sünter
Doç. Dr. Enver Demirpolat
Doç. Dr. Kemal Göz
Dr. Öğr. Üyesi Ali Yıldırım
Dr. Öğr. Üyesi Hakan Çoşar
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Ülger

İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi

Editörler : Prof.Dr. İsmail Erdoğan - Doç. Dr. Enver Demirpolat

ISBN : 978-605-9498-48-7
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 2.Baskı, 2022

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Erdoğan, İsmail - Demirpolat, Enver

İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi /

Editörler : İsmail Erdoğan - Enver Demirpolat

1.Basım. XII + 204 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-605-9498-48-7

1. Ahlak, 2. Ahlak felsefesi, 3. İslam ahlakı

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi

Editörler :

İsmail Erdoğan / *Fırat Üniversitesi*

Enver Demirpolat / *Fırat Üniversitesi*

Bölümler ve Yazarlar

1.Bölüm:

Cengiz Çuhadar / *Kastamonu Üniversitesi*

Hakan Çoşar / *Kastamonu Üniversitesi*

2.Bölüm:

Ahmet Pirinç / *Amasya Üniversitesi*

3.Bölüm:

İsmail Erdoğan/ *Fırat Üniversitesi*

Emel Sünter/ *Iğdır Üniversitesi*

4.Bölüm:

Enver Demirpolat / *Fırat Üniversitesi*

Mustafa Ülger / *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi*

5.Bölüm:

İrfan Görkaş / *Afyon Kocatepe Üniversitesi*

6.Bölüm:

Kemal Göz / *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi*

7.Bölüm:

Ali Yıldırım / *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*

Önsöz

Her medeniyet anlam yüklediği kavramlar üzerine inşa edilir. Bu bağlamda denilebilir ki medeniyetler kendi düşünce dünyasının şekillenmesinde yapı taşı görevi gören kavramlarını da kendileri oluşturur. Bu kavramların muhtevasını daha sonra zenginleştirerek bunlardan deyimler, atasözleri veya önermeler ortaya çıkarır. Bu oluşumda en büyük pay düşünce alanında lo-komotif görevi yapan filozoflarıdır.

Toplumun tümü veya her bir ferдинin iyi-kötü, güzel-çirkin kavramlarının mihenk taşı kabul edilerek oluşturulduğu, dini, milli, ahlaki ve tarihi erdemleri de içinde barındıran, örf, adet, gelenek ve göreneklerle meczedilmiş ahlak kuralları, asıl gaye olan mutluluk tesisi için hayatın her merhalesinde filozofların birinci derecede düşünce sistemlerini meşgul etmiştir.

Dinlerin, inanç ve düşünce sistemlerinin asıl amacının mutlu fert ve mutlu toplumlar oluşturmak olması hasebiyle farklı din, inanç ve düşünce sistemlerinde aynı hedefe yürüme konusunda bir paralellik görülmektedir. İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi adlı bu çalışmamızda söz konusu durum açık bir şekilde kendini belli etmektedir. Gaye ve hedef aynı olunca, o hedef ve gayeye götüren yolların benzerliği kadar tabii bir şey olamaz.

“İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi” adı altında yaptığımız bu çalışma, İslam ahlak ilkeleri ile bu ilkelerin felsefi yorumlarını incelemeyi amaç edinmiş bir çalışmadır. Şüphesiz her iki alanı bir ahenk içerisinde ele almanın birtakım zorlukları bulunmaktadır. Bu zorlukların başında, vahiy ve peygamber tavsiyesi olan ahlaki ilkeler ile beşeri bir hasıla olan felsefi görüşlerin uyum içinde götürülmesi gelmektedir. Ayrıca İslam öncesi dönemlerde ortaya çıkmış kimi ahlaki görüşlerin, İslam ahlakı ve Müslüman filozofların bu konularda ileri sürdüğü fikirlerle uyum içinde ele alınması da üzerinde durulacak önemli bir sorundur.

Yapmış olduğumuz bu çalışma, bütün bu problemler de dikkate alınarak planlanmış ve mümkün olduğu kadar İslam ahlak ilkelerini felsefi birikimle uzlaştıracak bir incelemeyi hedeflemiştir. Böyle bir amaç doğrultusunda hazırladığımız bu eser, Türkiye'nin değişik üniversitelerine mensup ve alanında bilgi birikimine sahip olan seçkin akademisyen ve bilim adamlarının emeklerinin ve alın terinin bir sonucudur. Eserin konu başlıkları, başta ilahiyat fakülteleri olmak üzere bazı yükseköğretim kurumlarında okutulan ahlak ve İslam ahlakını konu edinen ders içerikleri de dikkate alınarak seçilmiş ve mümkün olduğunca anlaşılır bir dille yazılmaya gayret edilmiştir.

Böyle bir eserin hazırlanması için bizleri teşvik eden ve eserin basılmasına kadar her süreçte başarılı bir organizasyon sergileyen Lisans Yayıncılık ile eserin meydana gelmesinde yazılarıyla katkı sunan değerli akademisyen ve bilim adamlarına şükranlarımızı sunarız. Ayrıca eserin redaksiyonunda yoğun emek harcayan Tülin AKSOY, Nurşan NOZOĞLU ve Büşra ARI hanımefendilere de teşekkür etmeyi bir borç biliriz.

Bu çalışmanın Türk ilim dünyası için hayırlara vesile olması ve daha yararlı çalışmaları teşvik etmesi en büyük temennimizdir.

İstanbul, 2018

Editörler
Prof. Dr. İsmail Erdoğan
Doç. Dr. Enver Demirpolat

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

İnsanlık tarihinin unutulmaz isimleri arasında peygamberler, filozoflar ve bilim adamları gelmektedir. Medeniyetlerin kurulmasında, bu insanların görüş ve fikirlerinin katkısı tartışılmaz bir gerçektir. Çünkü medeniyetler, ağırlıklı olarak din, bilim ve felsefe gibi insanı çepeçevre kuşatan temel ilkeler üzerine kurulmuşlardır. Bu ilkeler, genellikle bilgelik, ölçülülük, yiğitlik ve adalet gibi temel ahlaki erdemlerden oluşmaktadır. İnsanlığın hizmetine sunulmuş olan İslam Medeniyeti de benzer ilkeler üzerine kurulmakla birlikte farklı bir özelliği daha vardır. Bu da, müntesiplerini hem bu dünyada hem de öbür âlemde mutluluğa ulaştırmayı hedefleyen ahlakî ilkelere ağırlık vermiş olmasıdır. Bu ilkeler ise din ve felsefenin nihai amacı olan ahlak ilminin teşekkül etmesine vesile olmuştur.

İslam Medeniyetinin eksenini oluşturan ve “ahlaki sütunlar” olarak adlandırabileceğimiz bu değer ve yargılar, içselleştirildiği dönemlerde insanlığın kurtuluşu için bir sığınak görevini üstlenmiştir. Bu sığınacağın en ayırt edici özelliği ise genel geçer ahlakî erdemlerin uyum içinde bir örgüye dönüşmüş olmasıdır. Bu örgüde oluşacak en küçük bir çözüme, binanın bütünlüğüne büyük ölçüde zararlar verebilir. Tıpkı bunun gibi toplumlar için taşıyıcı sütun görevi gören ahlaki normlardaki çözümler de o toplumda onarılması mümkün olmayan hasarlara neden olur. Bundan dolayı toplumu ayakta tutan ahlak kurallarının azami ölçüde içselleştirilmesi gerekmektedir.

İslam Medeniyetinin kurucu unsurlarından olan ve Müslüman düşünürlerin görüşlerden teşekkül etmiş bulunan Ahlak Felsefesi ile ilgili son zamanlarda yapılan çalışmalar yoğun bir şekilde devam etmektedir. Bu çalışmalardan biri olan ve ilk baskısı kısa sürede tükenen İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi adlı kitabımız, gözden geçirilerek güncelleştirilmiş ve ikinci baskısıyla okurlarının istifadesine sunulmuştur.

Yeni eserimizle ilgili en büyük temennimiz, bu çalışmamızın hayırlara vesile olması ve yapılacak diğer çalışmalara kaynaklık etmesidir.

İstanbul, 2022

Editörler
Prof. Dr. İsmail ERDOĞAN
Doç. Dr. Enver DEMİRPOLAT

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Bölüm 1 AHLAK VE TEMEL AHLAKİ KAVRAMLAR / Cengiz <i>Çuhadar -Hakan Çoşar</i>	1
1.1. Ahlakın Konusu ve Gayesi	1
1.1.1. Ahlak İlminin Konusu	4
1.1.2. Ahlak İlminin Gayesi	5
1.2. Ahlak Felsefesi ve Ahlakın Temellendirilmesi	6
1.2.1. Ahlak Felsefesi (Etik)	6
1.2.2. Olgu-Değer İlişkileri Bağlamında Ahlak	8
1.2.3. Ahlakın Temellendirmesi	9
1.2.3.1. Psikolojik Temellendirme	10
1.2.3.2. Epistemolojik Temellendirme	10
1.2.3.3. Ontolojik Temellendirme	11
1.3. Ahlakın Din ve Diğer İlimlerle Olan İlişkisi	12
1.3.1. Ahlak ve Din İlişkisi	12
1.3.2. Ahlakın Diğer İlimlerle İlişkisi	16
1.3.2.1. Ahlak ve Felsefe İlişkisi	16
1.3.2.2. Ahlak ve Hukuk İlişkisi	17
1.3.2.3. Ahlak ve Psikoloji İlişkisi	18
1.4. Ahlak Yargısını Diğer Yargılardan Ayıran Nitelikler	19
1.5. Ahlak Felsefesinin Temel Kavramları	19
1.6. Ahlakın Değişip Değişmeyeceği Problemi	23
Yararlanılan Kaynaklar	26
Bölüm 2 İSLAM AHLÂK FELSEFESİ VE AHLÂK EKOLLERİ /Ahmet <i>Pirinç</i>	27
2.1. İslam Ahlak Felsefesinin Teşekkülü	27
2.2. İslam Ahlak Felsefesinin Kaynakları	32

2.2.1. Temel Kaynaklar	32
2.2.1.1. Kur'an-ı Kerim	32
2.2.1.2. Hadis ve Sünnet	35
2.2.2. Diğer Kaynaklar	36
2.2.2.1. Kültür, Örf, Adet ve Gelenekler	36
2.2.2.2. Antikçağ Filozoflarının Ahlak Görüşleri	37
2.2.2.3. İslam Filozoflarının Ahlakla İlgili Eserleri	39
2.3. İslam Ahlak Felsefesinin Özellikleri	41
2.4. İslam Düşüncesinde Ahlak Ekolleri	43
2.4.1. Geleneksel Dinî Ahlak	43
2.4.2. Kelâmî Ahlak	46
2.4.3. Felsefî Ahlak	48
2.4.4. Tasavvufî Ahlak	50
Yararlanılan Kaynaklar	55

Bölüm 3
BİREYSEL VE TOPLUMSAL AHLAK / İsmail Erdoğan-Emel
Sünnet

57

3.1. Bireysel Ahlak	57
3.1.1. Bireyin Kendi İç Dünyasıyla Oluşan Ahlaki Davranışlar	59
3.1.1.1. Nefsi Korumak (İnsanın Hayatını Sürdürmesi)	60
3.1.1.2. Umumi Terbiye (Beden ve Ruh Terbiyesi)	61
3.1.2. Övülen İyi Huy ve Davranışlar (Faziletler/Erdemler)	63
3.1.2.1. Bilgelik (Hikmet)	65
3.1.2.2. Yiğitlik (Şecaat)	66
3.1.2.3. Ölçülü olmak (İffet)	67
3.1.2.4. Adalet	67
3.1.3. Üç Toplumsal Sınıf ve Temel Erdemlerle İlgili Değerlendirmeler	70
3.1.4. Yerilen Huy ve Davranışlar (Rezîletler)	70
3.1.4.1. Erdemlere Benzeyen Rezîletler	71
3.1.4.2. Erdemlerin Karşıtı Olan Rezîletler	73
3.2. Toplumsal Ahlak	75
3.2.1. Toplumsal Ahlakın Oluşmasında Etkin Olan Unsurlar	79
3.2.1.1. Birey	79
3.2.1.2. Kültür	79
3.2.1.3. Dil	80
3.2.1.4. Din	80
3.2.1.5. Tarih	81
3.2.2. Toplumsal Ahlak'ın Temel Kurallarından Bazıları	82
Yararlanılan Kaynaklar	86

Bölüm 4
TÜRK-İSLAM AHLAK FİLOZOFLARI VE AHLAK
GÖRÜŞLERİ / Enver Demirpolat - Mustafa Ülger

89

4.1. Kindi ve Ahlak Anlayışı	91
4.2. Ebubekir Zekeriya Razi ve Ahlak Anlayışı	93
4.3. Farabi ve Ahlak Anlayışı	97
4.4. İbn Sina ve Ahlak Anlayışı	100
4.5. İbn Miskeveyh ve Ahlak Anlayışı	104
4.6. Gazali ve Ahlak Anlayışı	106
4.7. Nasîreddin Tusi ve Ahlak Anlayışı	109
4.8. Celaleddin Devvani ve Ahlak Anlayışı	112
4.9. Kınalızade Ali Efendi ve Ahlak Anlayışı	114
Yararlanılan Kaynaklar	117

Bölüm 5
AİLE VE DEVLET AHLAKI / İrfan Görkaş

119

5.1. Aile Ahlakı	119
5.1.1. İslam Aile Ahlakı Terimleri	119
5.1.1.1. Aile Ahlakının Kaynakları	120
5.1.1.2. Aile Ahlakının Konuları	121
5.1.2. Ailenin Unsurları	123
5.1.2.1. Ailenin Oluşum Esasları ve Nikâh İlkesi	123
5.1.3. Mal ve Servet Yönetimi	129
5.1.4. Aile Hayatının Süreklilik İlkeleri	130
5.1.5. Aile Ahlakı Felsefesi	132
5.2. Devlet Ahlakı	134
5.2.1. İslam Devlet Ahlakı Terimleri	134
5.2.1.1. Devlet Felsefesinin Kaynakları	136
5.2.1.2. Devlet Felsefesinin Konuları	137
5.2.1.3. Devletin Oluşumu	137
5.2.2. Devletin Çeşitleri	139
5.2.2.1. Klasik Dönem Devlet Çeşitleri	139
5.2.3. Devletin Süreklilik İlkeleri	147
Yararlanılan Kaynaklar	151

Bölüm 6
İSLAM İŞ AHLAKI / Kemal Göz

153

6.1. İş (Çalışma)	154
6.1.1. İş Hayatının Temel Problemleri	156

6.2. İş Ahlakının Tarihi Serüveni	157
6.3. İşçi/Çalışan Ahlakı	161
6.4. İşveren Ahlakı	162
6.4.1. İşverenlerde Bulunması Gereken Ahlaki Özellikler	162
6.5. Meslek Ahlakı	164
6.5.1. Ahilik	164
6.6. Ticaret Ahlakı	166
6.6.1. Ticaret Yapanlarda Bulunması Gereken Ahlaki Özellikler	167
Yararlanılan Kaynaklar	178

Bölüm 7	
HZ. MUHAMMED'İN ÖRNEK AHLAKI / <i>Ali Yıldırım</i>	181

7.1. İslam Ahlak Anlayışının Oluşmasında Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in Önemi	183
7.2. Beşer ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed	185
7.3. Hz. Muhammed'in Örnek Ahlakı	187
Yararlanılan Kaynaklar	203